

Олег Ворошилов,

кандидат історичних наук, старший науковий співробітник,
Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського
Голосіївський просп., 3, Київ, 03039, Україна
e-mail: voroshilov-siaz@ukr.net

СТРАТЕГІЧНІ КОМУНІКАЦІЇ У КОНТЕКСТІ ЕВОЛЮЦІЇ НАУКОВИХ БІБЛІОТЕК

У праці з'ясовується сутність поняття «стратегічні комунікації», висвітлюються основні складові страткомів та фактори, що сприяли їх швидкому розвитку. Аналізується вклад вітчизняних науковців у розробку зазначеної проблеми. Наголошується на важливості місця вітчизняних наукових бібліотек як суб'єкта стратегічних комунікацій, зумовленого розвитком інформатизації суспільства, вдосконаленням його самоорганізації, оновленням сфери управлінської діяльності, поглибленням демократичних процесів, а також тим, що нині провідні наукові бібліотеки України стали потужними інформаційно-аналітичними центрами, що виробляють власний інформпродукт. Проаналізовано дослідження вчених НБУВ про роль наукової бібліотеки у формуванні інформаційного ресурсу стратегічних комунікацій українського суспільства, окреслено перспективні напрями роботи в цій галузі.

Ключові слова: стратегічні комунікації, глобальні інформаційні ресурси, бібліотечні заклади, інформаційно-аналітичні підрозділи, Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського.

Проблема стратегічних комунікацій, яка стала особливо популярною в останні два десятиліття, спочатку розглядалася переважно в наукових, політичних і комерційних колах США та деяких європейських країн. Проте лише тепер починає з'являтися в нормативних та аналітичних документах різного рівня.

Саме на початку XXI ст. відбувається оформлення нового підходу до розгляду ролі масових комунікацій у державній політиці, який отримав своє конкретне втілення в концепції «стратегічна комунікація». На думку багатьох сучасних вітчизняних дослідників, факторами такого надзвичайно швидкого розвитку стратегічних комунікацій стали:

- дедалі стрімко зростаюча інформатизація суспільства;
- зростаюча роль інформаційного протипорядку для досягнення військово-політичних і економічних цілей;

- збільшення кількості силових конфліктів у світі;
- терористичні атаки;
- формування нових національних стратегій сучасних держав;
- коригування та зміна іміджу країн на міжнародній арені;
- поява і розвиток нових форм дипломатії, таких як громадська дипломатія, кібер-дипломатія тощо.

Треба зазначити, що в сучасній соціогуманітарній науці має місце велика кількість спроб концептуалізувати феномен стратегічних комунікацій. Разом із тим наразі практично відсутні наукові доробки, у яких би було представлено цілісне бачення означеного феномена.

Проблеми неефективного використання стратегічних комунікацій на практиці вбачаються у відсутності чіткої концепції стратегічних комунікацій, хоча сьогодні є чимала кількість їх визначень.

Зокрема, європейські аналітики вважають корисним визначення, яке запропонували у 2011 р. дослідники Королівського інституту міжнародних відносин, незалежного інституту політики в Лондоні (Chatham House). Вони визначили стратегічні комунікації як «систематичний ряд послідовних і узгоджених заходів, що проводяться на стратегічному, оперативному і тактичному рівнях, які дозволяють розуміти цільові аудиторії і визначають ефективні канали для просування і підтримки конкретних типів поведінки» [1].

Однак, незважаючи на велику кількість визначень, суть стратегічних комунікацій, згідно з усіма трактуваннями, полягає в управлінні цільовими аудиторіями з метою зміни їхньої поведінки і донесення до них тих цінностей або інформації, які необхідні державі, що застосовує стратегічні комунікації.

Так само варто зауважити, що всі дослідники здебільшого виділяють три складові стратегічних комунікацій: громадську дипломатію, зв'язки з громадськістю та інформаційно-психологічні операції. Ці поняття з'явилися набагато раніше поняття стратегічних комунікацій, але їх скоординоване застосування стало новим важелем управління у військових, цивільних та гібридних операціях XXI ст.

Звернення української наукової думки до стратегічних комунікацій, по суті, бере початок з праці Г. Почепцова «Стратегічні комунікації в політиці, бізнесі та державному управлінні» [2].

Поняття й сутність стратегічних комунікацій у сучасному українському державотворенні розглянуто в публікації О. Кушнір [3].

Український юрист В. Ліпкан наголошує на тому, що основними складовими стратегічних комунікацій є:

1) інтеракціоністський блок: публічна дипломатія; залучення ключового лідера; зв'язки зі ЗМІ, з органами державної влади, з громадськістю, внутрішня комунікація;

2) інформаційно-психологічний блок: інформаційні, психологічні, спеціальні операції;

3) технічний блок: кібернетична безпека, протиборство в електромагнітному просторі;

4) військовий блок: блок військового та цивільно-військового співробітництва; документування подій, безпека операцій, заходи активного впливу [4].

Окремим аспектам функціонування страткомів присвячені також публікації А. Баровської [5], Д. Дубова [6], С. Соловйова [7], Є. Тихомирової [8] та ряду інших дослідників.

Як констатують вітчизняні науковці та аналітики, поняття стратегічних комунікацій дедалі частіше починає з'являтися в нормативних та аналітичних документах різного рівня в Україні. По суті, легітимізація поняття «стратегічні комунікації» вже відбулася у Воєнній доктрині України, затвердженій Указом Президента України від 24 вересня 2015 р. Страткоми тут визначаються як скоординоване і належне використання комунікативних можливостей держави – публічної дипломатії, зв'язків із громадськістю, військових зв'язків, інформаційних та психологічних операцій, заходів, спрямованих на просування цілей держави [9].

Водночас зауважимо, що вітчизняна наука постійно на декілька кроків відстає від існуючих реалій. Нині на доктринальному рівні дослідження стратегічної комунікації практично відсутні, а ті поодинокі публікації, що з'являються, здебільшого виступають перекладом англійських матеріалів STRATCOM, а також стандартів НАТО в цій галузі безвідносно до національних інтересів України.

Крім того, дотепер абсолютно не досліджувалось питання щодо місця вітчизняних наукових бібліотек у системі стратегічних комунікацій.

Хоча в сучасних умовах глобалізації прискорення темпів суспільного розвитку та формування інформаційного суспільства бібліотечні установи все активніше переходять від традиційної парадигми обслуговування, яке тривалий час ґрунтувалося переважно на представленні користувачам документів на паперових носіях до виконання функцій активного суб'єкта інформаційного процесу, який виконує роль не лише важливого посередника між дедалі зростаючими обсягами продукрованої суспільством інформації, глобальними інформаційними ресурсами й користувачами, а й виробника власної суспільно значущої інформаційної

продукції, що розкриває наявні інформаційні фонди, аналізує глобальні масиви нової інформації тощо. Нині провідні наукові бібліотеки України стали потужними інформаційно-аналітичними центрами, що виробляють власний інформпродукт.

У результаті «можна констатувати, що бібліотека як суб'єкт соціальних комунікацій у процесі своєї інформаційної діяльності, створюючи умови для вільного доступу до інформаційно-знаннєвої, інтелектуальної, об'єктивної інформації, виступає ще й як суб'єкт стратегічних комунікацій, посередник між владою та суспільством, що впливає на поінформованість громадян, що, у свою чергу, формує національну самосвідомість, дотримання принципів державного суверенітету й територіальної цілісності» [10, с. 179].

Зауважимо, що науковим бібліотекам не варто чекати доки приймуть державні рішення щодо залучення їх у систему стратегічних комунікацій. Необхідно продовжити переорієнтування бібліотечного маркетингу на читача й активніше пропонувати та просувати власні інформаційні сервіси й послуги. Зокрема, й орієнтовані на таких користувачів, як органи державної влади.

Позитивний досвід співпраці СІАЗ НБУВ із РНБО України з питань протидії інформаційній агресії з боку РФ свідчить про значний потенціал аналітичних підрозділів бібліотек у розвитку системи стратегічних комунікацій в Україні [11, с. 278–279].

Враховуючи викладене вище, науковці інформаційних підрозділів Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського, а саме Служби інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади (СІАЗ), Національної юридичної бібліотеки (НЮБ) та Фонду Президентів України (ФПУ) з 2019 р. приступили до виконання фундаментальної науково-дослідної роботи «Бібліотеки у формуванні інформаційного ресурсу стратегічних комунікацій українського суспільства».

Ідея дослідження полягає в утвердженні зростаючої ролі оновлених бібліотечних установ як джерела забезпечення якісною інформацією стратегічних системоутворювальних комунікацій.

Також у процесі проведення дослідження має знайти підтвердження наукова гіпотеза про зростаюче значення оновлених бібліотечних установ як центрів акумуляції, збереження, організації використання інформаційних ресурсів у стратегічних комунікаціях інформаційного суспільства.

Під час роботи над науково-дослідною роботою вивчаються запити різних категорій користувачів в інформаційно-аналітичній діяльності бібліотек, аналізується процес розвитку системи інформаційних комуні-

кацій у системі комунікацій інформаційного суспільства, досліджуються проблеми якісного змістовного наповнення цих комунікацій як обов'язкового фактора підвищення ефективності використання інформаційних ресурсів в еволюції нового суспільства; зростаючої необхідності розбудови науково-інформаційних структур, насамперед, при оптимальному їх використанні, – бібліотечних, що мають стати центрами консолідованої національної системи наповнення стратегічних комунікацій суспільно-значимою, необхідною для розв'язання актуальних завдань національного розвитку інформацією. Під час дослідження також аналізується наявний уже досвід роботи підрозділів провідних вітчизняних та зарубіжних бібліотечних установ у використанні ресурсів глобального інформаційного простору, національного інформаційного виробництва та базових національних інформаційних ресурсів у фондах бібліотек, підготовки їх до оптимального використання в страткомах.

Дослідження передбачає й аналіз застосування наявного теоретичного доробку у вдосконаленні методик наповнення соціальних інформаційних мереж високоякісними інформаційними продуктами, необхідними для суспільного розвитку, удосконалення підготовки інформаційних ресурсів для різних категорій користувачів з урахуванням специфіки їх запитів та узагальнення основних напрямів оптимізації бібліотечної діяльності в умовах розвитку інформатизації українського суспільства. Для цього мають бути проаналізовані наявні дослідження в галузях вивчення інформаційних запитів різних категорій користувачів, удосконалення методик відбору необхідних ресурсів у глобальному інформаційному просторі, вдосконалення роботи по представленню наявних у фондах бібліотек інформаційних ресурсів потенційному користувачу, аналіз соціального розвитку українського суспільства та перспектив розвитку соціальних інформаційних комунікацій.

Загальний план досліджень за темою передбачає вивчення таких проблем:

- інформаційні орієнтири бібліотечної діяльності в контексті забезпечення ефективності стратегічних комунікацій;
- основні напрями вдосконалення бібліотечної діяльності в забезпеченні стратегічних комунікацій інформаційним ресурсом розвитку;
- узагальнення основних напрямів оптимізації інформаційного ресурсу бібліотек в активізації стратегічних комунікацій у міжнародних інформаційних обмінах.

Треба зазначити, що основними напрямами роботи за НДР є:

1. Страткоми в структурі соціальних комунікацій.

2. Страткоми в забезпеченні нормативно-правового супроводу процесу демократизації українського суспільства.

3. Страткоми в процесі розвитку електронного врядування.

Виконання теми передбачається на рівні аналітичного узагальнення в наукових працях НБУВ, періодичних ЗМІ, у виступах на наукових конференціях, а також у підготовці науково-практичних матеріалів, інформаційно-аналітичної продукції для різних категорій користувачів. Отже, розробка зазначеної теми на всіх етапах здійснюватиметься на науковому, науково-прикладному та експериментальному рівнях.

Лише за перший рік за підсумками виконання теми НДР науковцями НБУВ випущено два збірники наукових праць, присвячених цій проблематиці, серед яких можна назвати публікації Н. Аксьонової [10], В. Пальчук [12], С. Кулицького [13], М. Закірова [14], С. Полтавця [15] та інших.

Отже, науковці провідної бібліотеки України роблять значний внесок у наповнення реальним змістом тези про те, що вітчизняні наукові бібліотеки мають стати важливим суб'єктом стратегічних комунікацій у процесі своєї науково-інформаційної діяльності.

Водночас варто зауважити, що, незважаючи на численні спроби створити з концепції стратегічних комунікацій універсальну теорію і скоординувати зусилля для її більш ефективного використання, вона все ще залишається предметом серйозних дискусій і перебуває на стадії незавершеної теоретичної моделі механізму управління.

Список бібліографічних посилань

1. Paul Cornish, Julian Lindley-French and Claire Yorke. Strategic Communications and National Strategy: A Chatham House Report. London, 2011. 42 p. URL: <http://sp.niss.gov.ua/content/articles/files/24-1436781085.pdf>.

2. Почепцов Г. Стратегические коммуникации в политике, бизнесе и государственном управлении. Киев : Альтерпрес, 2008. 216 с.

3. Кушнір О. Поняття та сутність стратегічних комунікацій у сучасному українському державотворенні. *Право і суспільство*. 2015. № 6. С. 27–31.

4. Ліпкан В. Поняття та структура стратегічних комунікацій на сучасному етапі державотворення. URL: <http://lipkan.com/ponyattya-ta-struktura-strategichnih-komunikatsij-nasuchasnomu-etapi-derzhavotvorennya/>.

5. Баровська А. Стратегічні комунікації: досвід НАТО. *Стратегічні пріоритети*. 2015. № 1 (34). С. 147–152.

6. Дубов Д. Організаційно-правові проблеми впровадження системи стратегічних комунікацій в Україні. *Інформаційна безпека людини, суспільства, держави*. 2017. № 1 (21). С. 10–16. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/i_b1_sd_2017_1%2821%29_4.

7. Соловійов С. Супровід реформ: виклики для стратегічних комунікацій. *Восточно Европейский Научный Журнал*. URL: <http://eesa-journal.com/2017/02/27/suprovid-reform-vikliki-dlya-strategichnix-komunikacij>.

8. Тихомирова Є. Стратегічні комунікації як один з пріоритетів глобальної стратегії зовнішньої політики і безпеки ЄС. Міжнародні відносини. *Серія: Політичні науки: електрон. вид.* / Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, Ін-т міжнар. відносин. Київ, 2017. № 14.

9. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 2 вересня 2015 року «Про нову редакцію Воєнної доктрини України»: Указ Президента України від 2.09.2015 р. № 555. *Офіц. представництво Президента України*. URL: <http://www.president.gov.ua/documents/5552015-19443>.

10. Аксьонова Н. Інформаційно-комунікативна діяльність бібліотек як суб'єкта стратегічних комунікацій у задоволенні суспільно-державних запитів. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. 2019. Вип. 53. С. 172–184. <https://doi.org/10.15407/np.53.172>.

11. Чуприна Л. Аналітичні підрозділи бібліотеки в системі стратегічних комунікацій. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. 2017. Вип. 48. С. 193–200.

12. Пальчук В. Інформаційно-аналітичні технології бібліотек у розвитку стратегічних комунікацій. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. 2019. Вип. 53. С. 53–65. <https://doi.org/10.15407/np.53.053>

13. Кулицький С. Підходи до аналізу змістового наповнення публічного інформаційного простору як складової формування стратегічних комунікацій у сфері економіки. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. 2019. Вип. 53. С. 75–89. <https://doi.org/10.15407/np.53.075>.

14. Закіров М. Стратегічні комунікації у сучасному світі. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. 2019. Вип. 52. С. 24–34. <https://doi.org/10.15407/np.52.024>.

15. Полтавець С. Ініціативи президентів щодо адміністративно-територіального устрою в стратегічних комунікаціях незалежної України. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. 2019. Вип. 52. С. 113–137. <https://doi.org/10.15407/np.52.113>.

References

1. Paul Cornish, Julian Lindley-French and Claire Yorke (2011). *Strategic Communications and National Strategy: A Chatham House Report*. London. 42 p. Retrieved from <http://sp.niss.gov.ua/content/articles/files/24-1436781085.pdf>.
2. Pocheptsov, G. (2008). *Strategicheskie kommunikatsii v politike, biznese i gosudarstvennom upravlenii* [Strategic communications in politics, business and public administration]. Kiev: Alterpres [in Russian].
3. Kushnir, O. (2015). Poniattia ta sutnist stratehichnykh komunikatsii u suchasnomu ukrainskomu derzhavotvorenni [The concept and essence of strategic communications in the modern Ukrainian state creation]. *Pravo i suspilstvo – Law and Society*, no 6, pp. 27–31 [in Ukrainian].
4. Lipkan, V. (2016). Poniattia ta struktura stratehichnykh komunikatsii na suchasnomu etapi derzhavotvorennia [The concept and structure of strategic communications at the present stage of state formation]. *lipkan.com*. Retrieved from <http://lipkan.com/ponyattya-ta-struktura-strategichnih-komunikatsij-nasuchasnomu-etapi-derzhavotvorennia/> [in Ukrainian].
5. Barovska, A. (2015). Stratehichni komunikatsii: dosvid NATO [Strategic Communications: NATO Experience]. *Stratehichni priorytety – Strategic Priorities*, no 1 (34), pp. 147–152 [in Ukrainian].
6. Dubov, D. (2017). Orhanizatsiino-pravovi problemy vprovadzhennia systemy trahichnykh komunikatsii v Ukraini [Organizational and Legal Problems of the Implementation of the Strategic Communication System in Ukraine]. *Informatsiina bezpeka liudyny, suspilstva, derzhavy – Information Security of Human, Society, State*, no 1 (21), pp. 10–16. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/iblsd_2017_1%2821%29_4 [in Ukrainian].
7. Soloviov, S. (2017). Suprovid reform: vyklyky dlia stratehichnykh komunikatsii [Support for reforms: Challenges for strategic communications]. *Vostochno Evropejskij Nauchnyj Zhurnal – East European Scientific Magazine*. Retrieved from <http://eesa-journal.com/2017/02/27/suprovid-reform-vikliki-dlya-strategichnix-komunikacij> [in Ukrainian].
8. Tykhyrova, Ye. (2017). Stratehichni komunikatsii yak odyn z priorytetiv hlobalnoi stratehii zovnishnoi polityky i bezpeky YeS [Strategic communications as one of the priorities of the global strategy of EU foreign policy and security]. *Mizhnarodni vidnosyny. Serii: Politychni nauky – International Relations. Series: Political Sciences*, no. 14 [in Ukrainian].
9. Ukaz Prezydenta Ukrainy No. 555/2015 «Pro rishennia Rady natsionalnoi bezpeky i oborony Ukrainy vid 2 veresnia 2015 roku «Pro novu

redaktsiui Voinnoi doktryny Ukrainy» [Decree of the President of Ukraine No. 555/2015 «On the decision of the National Security and Defense Council of Ukraine dated September 2, 2015 «On the new edition of the Military Doctrine of Ukraine»]]. *president.gov.ua*. Retrieved from <http://www.president.gov.ua/documents/5552015-19443> [in Ukrainian].

10. Aksonova, N. (2019). Informatsiino-komunikativna diialnist bibliotek yak subiekta stratehichnykh komunikatsii u zadovolenni suspilno-derzhavnykh zapytiv [Information and communication activities of libraries as a subject of strategic communications in meeting public and public requests]. *Naukovi pratsi Natsionalnoi biblioteki Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho – Transactions of V. I. Vernadsky National Library of Ukraine*, issue 53, pp. 172–184. <https://doi.org/10.15407/np.53.172> [in Ukrainian].

11. Chupryna, L. (2017). Analitychni pidrozdily biblioteki v systemi stratehichnykh komunikatsii [Library analytical units in the system of strategic communications]. *Naukovi pratsi Natsionalnoi biblioteki Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho – Transactions of V. I. Vernadsky National Library of Ukraine*, issue 48, pp. 193–200. <https://doi.org/10.15407/np.48.274> [in Ukrainian].

12. Palchuk, V. (2019). Informatsiino-analitychni tekhnolohii bibliotek u rozvytku stratehichnykh komunikatsii [Information and analytical technologies of libraries in the development of strategic communications]. *Naukovi pratsi Natsionalnoi biblioteki Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho – Transactions of V. I. Vernadsky National Library of Ukraine*, issue 53, pp. 53–65. <https://doi.org/10.15407/np.53.053> [in Ukrainian].

13. Kulytskyi, S. (2019). Pidkhody do analizu zmistovoho napovnennia publicnogo informatsiinoho prostoru yak skladovoi formuvannia stratehichnykh komunikatsii u sferi ekonomiky [Approaches to content analysis of the public information space as a component of strategic communications in the sphere of economy]. *Naukovi pratsi Natsionalnoi biblioteki Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho – Transactions of V. I. Vernadsky National Library of Ukraine*, issue 53, pp. 75–89. <https://doi.org/10.15407/np.53.075> [in Ukrainian].

14. Zakirov, M. (2019). Stratehichni komunikatsii u suchasnomu sviti [Strategic communications in the modern world]. *Naukovi pratsi Natsionalnoi biblioteki Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho – Transactions of V. I. Vernadsky National Library of Ukraine*, issue 52, pp. 24–34. <https://doi.org/10.15407/np.52.024> [in Ukrainian].

15. Poltavets, S. (2019). Initsiatyvy prezydentiv shchodo administrativno-terytorialnogo ustroiu v stratehichnykh komunikatsiiakh nezalezhnoi Ukrainy [Presidential Initiatives on Administrative-Territorial Structure in Strategic Communications of Independent Ukraine]. *Naukovi pratsi Natsionalnoi*

biblioteky Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho – Transactions of V. I. Vernadsky National Library of Ukraine, issue 52, pp. 113–137. <https://doi.org/10.15407/np.52.113> [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 03.01.2020.

Oleg Voroshilov,

PhD (Historical), Senior Researcher

V. I. Vernadsky National Library of Ukraine

3 Holosiivskyi Ave., Kyiv 03039, Ukraine

e-mail: voroshilov-siaz@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7786-1325>

Strategic Communications in the Context of the Evolution of Scientific Libraries

The article clarifies the essence of the concept of «strategic communications», highlights the main components of the stratcoms and the factors that led to their rapid development. The contribution of domestic scientists to the development of this problem is analyzed.

The importance of the place of national scientific libraries as a subject of strategic communications, conditioned by the development of informatization of the society, improvement of its self-organization, updating of the sphere of administrative activity, deepening of democratic processes is emphasized and the fact that nowadays the leading scientific libraries of Ukraine have become powerful information and analytical centers producing their own informational product is stressed.

The the VNLU scholars research on the role of the scientific library in the formation of the information resource of strategic communications of Ukrainian society is analyzed, perspective directions of work in this field are outlined. The paper also deals with the study of stratcoms activities, in particular in the structure of social communications, to provide legal support for the process of democratization of Ukrainian society, in the process of development of e-governance, affirmation in the public life of presidential initiatives, organization of information security of stratcoms etc. In general, the research agenda for the topic involves the study of the following issues: information orientations of library activity in the context of ensuring the effectiveness of strategic communications; the main directions of improving library activity in providing strategic communications with the development of information resource; generalization of the basic directions of optimization of libraries information resource in activation of strategic communications in international information exchanges.

Keywords: strategic communications, global information resources, libraries, information and analytical units, V. I. Vernadsky National Library of Ukraine.